

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 15 3 ● 2016

Aardewerk

- Infiltratiegeul 34 in de Amsterdamse Waterleidingduinen anno nu. Hoe het landschap verandert: een woonplaats op een oude strandwal in de IJzertijd, later overstoven door jonge duinen, in 1963 afgegraven t.b.v. waterwinning, nu een infiltratiegeul. De vindplaats lag ongeveer in het midden van de foto in de geul ter hoogte van het donkere ronde bosje.

In de jaren 50 en 60 van de vorige eeuw werden in de Amsterdamse Waterleidingduinen infiltratiewerken aangelegd. Bij deze graafwerkzaamheden is ook archeologisch onderzoek gedaan. In dit artikel kunt u lezen hoe een oplettende waterleidingmedewerker na afloop van het officiële onderzoek wat botten en scherven vond, en hoe deze vondsten ons meer dan een halve eeuw later nog iets nieuws vertellen over de bewoningsgeschiedenis van de Hollandse duinen.

Tijdens grootschalige werkzaamheden in 1963 ten behoeve van de infiltratie van rivierwater in de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) zijn vele archeologische

vindplaatsen en vondsten geïnventariseerd, geborgen, geregistreerd en in verband gebracht met de geologie van de duinafzettingen. Dit is gepubliceerd in het baan-

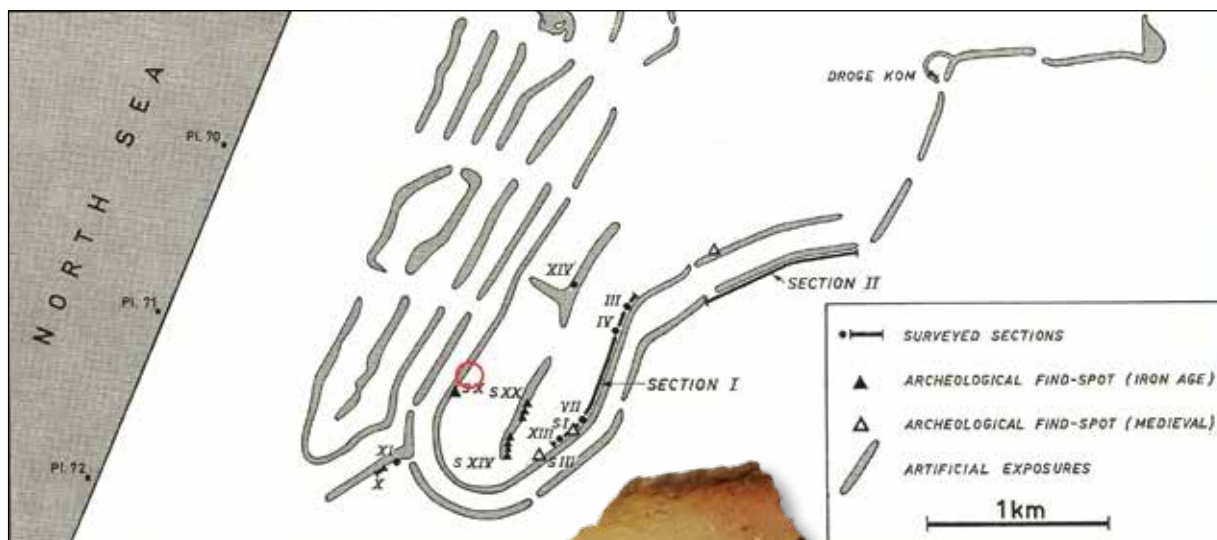
brekende artikel over de geologie en de archeologie van de centraal-Hollandse Oude Duinen (Jelgersma *et al.*, 1970).

Haardplaats

Na de officiële veldcampagne en nadat het enige tijd had gestoven vond waterleidingboswachter Hans Vader in 1963 een donkere plek in de geulbodem waar verbrand zand aangaf dat daar ooit vuur was gestookt. Rond deze plek lag het duinzand bezaaid met honderden kiezen van huisdieren/vee, botfragmenten en veel aardewerkscherven. Hans kwam in contact met Ab Lagerweij, een amateur archeoloog, en samen bezochten ze de archeologische vindplaats. De vindplaats

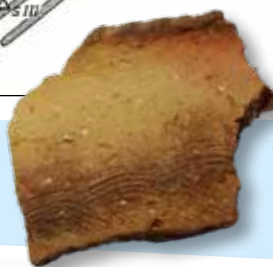
uit de Late IJzertijd

in Amsterdamse Waterleidingduinen

● Kaartje met onderzoeklocaties en vindplaatsen uit Jelgersma (1970). De hier gerapporteerde aardewerkassemblage is afkomstig uit de bodem van Geul 34 (rode cirkel).

● Veldwerk in 1963 in de Amsterdamse Waterleidingduinen (foto S. Jelgersma). De persoon op de foto is wellicht Peter van Toor (mond. med. Jan de Jong, RGD).

in Geul 34 lag op circa 100 meter van de bij de graafwerkzaamheden gespaarde landdam en op slechts 50 meter afstand van vindplaats 'Sectie X' (figuur 1). De landdam is door Waternet in 2007 opgeruimd, helaas zonder nader archeologisch onderzoek. Hans heeft toen weer contact gezocht met Ab Lagerweij. Toen bleek dat Ab in 1963 wel zes keer was teruggekeerd naar de vindplaats. Hij heeft de hele kuilvormige haardplaats voorzichtig met een troffel opgegraven en daarbij veel archeologische vondsten geborgen. Paalsporen zijn door hem niet waargenomen, dus de interpretatie blijft bij een haardplaats (mondelinge mededeling A. Lagerweij). De vondsten waren al die tijd bewaard bij de Archeologische dienst van de Gemeente Amsterdam, zijn werkgever. Ab heeft ze na zijn pensionering overhandigd aan Hans. In 2013 hebben beide auteurs

de vondst samen geïnventariseerd: 321 aardewerscherven, minder dan 50 stuks bot en vele kiezen.

Wat voor aardewerk?

Het standaardwerk over aardewerk uit de IJzertijd uit West-Nederland is het proefschrift van Robert van Heeringen (1992). Als we onze vondsten daarmee vergelijken, gaat het om een assemblage aardewerk

uit de late IJzertijd (200-50 voor Christus). De vondsten kunnen toegeschreven worden aan de 'Santpoort II pottery group' (Van Heeringen, 1992), maar het heeft ook kenmerken van de gelijktijdig voorkomende zuidelijk aangrenzende 'Broekpolder II-pottery group'. Het relatief lage percentage versierd aardewerk, enkele streepbandversieringen en veelvuldig gebruik van

1

Versiering 1: Op de schouder fraaie, deels overdekkende fors aangezette en elegante boogjes met een brede kam (of potscherf?) met ongelijke tanden. Deze onregelmatige versiering is uniek, denken we. De hals is geaccentueerd met vingertopindrukken, en de rand is fraai versierd met regelmatige vingertopindrukken. De magering (stoffen die aan de klei werden toegevoegd) bestaat uit fijn potgruis. De pot is in oxyderend milieu gebakken. Diameter opening: 22 cm. Schaalstok in de figuur is 5 cm; deze geldt ook voor de andere figuren.

2

Versiering 2: Zeer regelmatige en zorgvuldig aangebrachte regelmatige kamstreekversiering op de schouder. Deze versiering is mogelijk ook uniek. De rand is versierd met regelmatige vingertop indrukken. De magering bestaat uit potgruis en tamelijk grof schelpgruis- dat laatste is uitzonderlijk: de enige scherf in deze assemblage met dit type magering. De pot is in oxyderend milieu gebakken. Diameter opening: 24 cm.

Het aardewerk van het vondstcomplex Geul 34 kenmerkt zich door:

- **Baksel:** matig hard, meestal oxyderend gebakken (beige en rossige kleuren aan de buitenzijde overheersen, met een zwarte binnenzijde), nogal dik aardewerk.
- **Magering:** fijn en grof scherfgruis, plantaardig materiaal, zand, en in één scherf: grof schelpgruis.
- **Versiering:** 33% van de randscherven is met nagelindrukken versierd. Er is een grote variëteit in typen gladde randen, deze zijn soms gefacetteerd, soms afgerond en soms horizontaal afgeplat aan de bovenzijde. Halsversiering komt twee keer voor: éénmaal als vingertop indrukken en éénmaal als verticale ingekraste lijnen. Wandversiering: een paar maal velden met nagelindrukken; verder drie bijzondere kamstreek versieringen.
- **Potprofielen en typen pot:** flauwe S-profielen van relatief kleine potten, één grote voorraadpot, enkele kleine potjes met hoge schouder. Schaalvormen zijn niet aanwezig.
- **Bodems:** er zijn drie bodems gevonden; twee ervan hebben verticale opgelegde strepen/kamstreekversiering aan de buitenzijde, één is gepolijst.

Bijzondere versieringen/vormen:

- **Oor:** in puntvorm (1x)
- **Hals:** versiering in de vorm van dunne sikkelvormige krassen (1x), verticaal rechte krassen (1x), vingertop indrukken (1x)
- **Streepband versiering:** vlak onder de rand (4x), alle met één streep
- **Schouder:** groepen golflijnen in drie verschillende kamstreek dessins (zie hieronder: versiering 1, 2 en 3)
- **Wand:** vlak naast elkaar in smalle, evenwijdige rijen geplaatste, ondiepe vingertop indrukken. Dit type versiering komt meer voor.

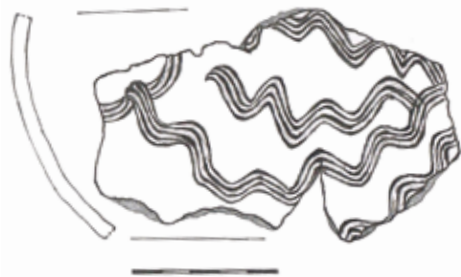
Een behoorlijk unieke wandversiering werd door IJzertijd mensen van het Witteveld gebruikt: rijen in de vers gemaakte pot ingedrukte gebroken rietstengels (zie versiering 4). Daarvan is ons nog geen parallel bekend (cf. van Heeringen, 1992; Diederik, 2013).

kamstreekversiering wijst erop dat de mensen aardewerk maakten in de traditie van Santpoort II, terwijl het lage aantal oren (1) erop wijst dat er mogelijk contact met Broekpolder II was.

Als gemeld is het aantal scherven 321; het gezamenlijk gewicht is 3200 gram, gemiddeld 10 gram per scherf. Dat is een hoog gewicht per scherf en wijst erop dat het aardewerk niet van zijn plaats geweest is sinds het door de gebruikers is weggegooid (amper gebroken, grote scherven). Dat klopt ook gezien het relatief grote aandeel scherven dat zich laat passen aan andere scherven in het vondstcomplex. Het relatief lage aantal botten

Een viertal wand/rand scherven valt op door de bijzondere versiering

3

Versiering 3: Op de schouder en buik van een tamelijk klein en dunwandig, reducerend gebakken potje: een viertal min of meer vrij van elkaar liggende golfvormige groepen lijnen, in twee groepen met een onregelmatig kammetje aangebracht. Dit is een ander kammetje dan van versieringen 1 en 2. Soortgelijke versiering is o.a. bekend van Assendelft (van Heeringen, 1992) en van Schagen (Diederik, 2013).

(fragmenten < 50) is waarschijnlijk te wijten aan de kalkloze zandgrond omdat bot daar niet goed bewaard blijft. Er zijn wel veel kiezen gevonden, die blijven in de zure grond beter bewaard dan botten. Opmerkelijk is dat runderkiezen vervuit in de meerderheid zijn, daarnaast enkele kiezen van hond, varken, geit en schaap. Ook opmerkelijk: een huidplaat van een steur. De vindplaats in de AWD duidt op een prehistorische woonplaats. In de Late IJzertijd lagen voor de kust van Kennemerland verschillende strandwallen (Oude duinen) waar mensen woonden die leefden van jacht en visserij.

Conclusie

De vondsten uit Geul 34 duiden op een rijke vindplaats met aardewerk uit de Late IJzertijd met diverse bijzondere en zeldzame versieringen. De vindplaats vertoont goede overeenkomst met de vindplaats Zandvoort Waterleidingduinen (24-Oost-17 cf. Van Heeringen, 1992), niet onlogisch, want deze vindplaats ligt op slechts een paar honderd meter ten oosten van Geul 34. Het hier beschreven aardewerk

stamt op typologische gronden uit de Late IJzertijd, en is gedateerd op 2115 +/- 40 y. BP met de C14 analyse (Van Heeringen, 1992, p. 94 (178)). Het vormt een zeer interessante en mooie aanvulling op de eerder beschreven aardewerk assemblages (24-Oost-1, -2 en -17). Het is bijzonder omdat het om relatief zeldzaam en gaaf aardewerk gaat met veel grote bijzonder versierde scherven, reden waarom de vondsten, 50 jaar na opgraven, recent alsnog gepubliceerd zijn (Van der Valk & Vader, 2015).

Dit artikel is opgedragen aan dr. Saskia Jelgersma, dr. Jean-Francois van Regteren Altena, ing. Jan de Jong en prof. dr. Waldo Zagwijn en aan Ab Lagerwey, zonder wie de hier getoonde scherven nooit gevonden en bewaard waren.

Bert van der Valk, Archeologische Werkgroep 's-Gravenhage AWN Afdeling Den Haag e.o.

Hans Vader, Historische Werkgroep AWD hansvader@hotmail.com

Dit artikel is een vollediger versie van een eerder verschenen artikel in Natuuronderzoek AWD.

4

Versiering 4: Wandscherf met tot nu toe unieke versiering door middel van het herhaald indrukken van een afgebroken rietstengel

● Alle tekeningen en foto's: Hans Vader.

Literatuur

- DIEDERIK, F., 2013: IJzertijd-aardewerk in Noord-Holland. Analyse van het vondstmateriaal uit het Romeinse fort Velsen I. Provinciale Archeologische Rapportenreeks, Provincie Noord-Holland, Haarlem/Schagen, 130 pp.
- HEERINGEN, R.M. VAN, 1992: The Iron Age in the Western Netherlands. Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam/ROB, Amersfoort, pp. 1-267, bijlagen.
- JELGERSMA, S., J. DE JONG, W.H. ZAGWIJN en J.F. VAN REGTEREN ALTENA, 1970: The coastal dunes of the western Netherlands; geology, vegetational history and archaeology. Meded. Rijks Geol. Dienst, Nwe Serie no. 21, p. 93-167.
- VALK, B. VAN DER & H. VADER, 2015. Aardewerk uit de Late IJzertijd, een oude vondst in meerdere opzichten. In: Nieuwsbrief Natuuronderzoek AWD jaargang 25, nr. 1, juni 2015 <https://awd.waternet.nl/media/Natuuronderzoek%20juni2015.pdf>
- WESTERHOFF, W.E., 2012: Over zeespiegelrijzing en meer: Saskia Jelgersma (1929-2012). Geobrief (uitgave Kon. Ned. Mijnbouwkundig en Geologisch Gen.), juni 2012, p. 12-14.